

Kognitivní věda o náboženství

Základní uvedení

Ústav religionistiky FF MU
LEVYNA Laboratoř pro experimentální výzkum náboženství
HUME lab Laboratoř pro experimentální humanitní vědy

1) KDY VZNIKÁ

- Počátek 90. let 20. století

2) CO TO JE

- Interdisciplinární badatelské pole / progresivní výzkumný program
- Přihlášení se k empirickému explanatornímu výzkumu „zdola-nahoru“
- Dole: naturalisticky chápaná mysl
- Nahoře: jevy sociokulturní complexity

3) PŘEDMĚT STUDIA

- Kognitivní mechanismy a procesy zodpovědné za náboženské myšlení a chování

4) POLEMICKÝ NÁBOJ

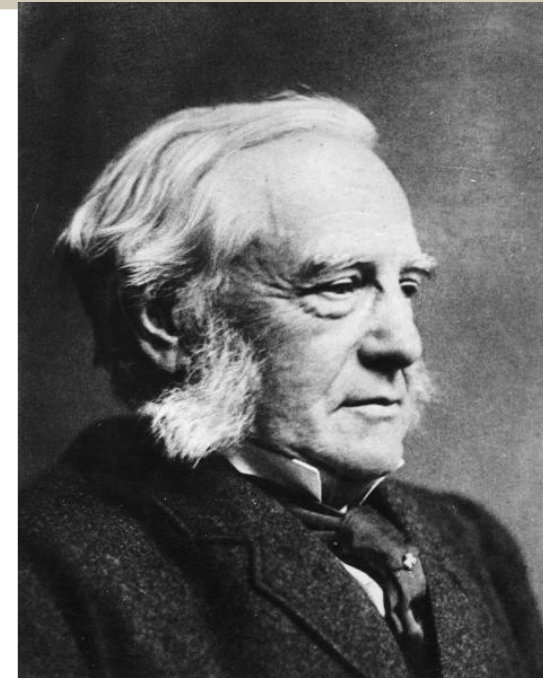
- Původní cílovou skupinou byli religionisté ne kognitivní vědci

MANIFEST CSR (negativně)

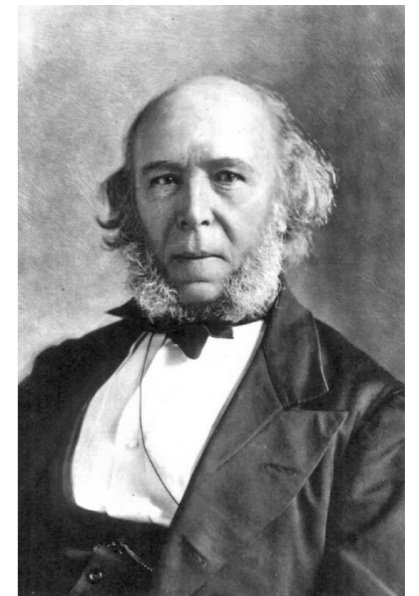
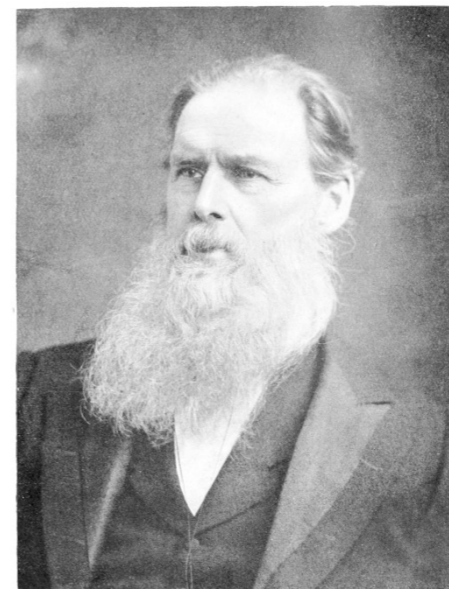
- 1) Náboženství není jev *sui generis*. Není to nadpřirozený jev.
- 2) K jeho poznání není třeba jedinečné metody.
- 3) Náboženství není vhodné uchopovat jako jednolitou kategorii.
- 4) Interpretativních metod je třeba, ALE...!

POČÁTKY RELIGIONISTIKY

- Věda o náboženství
 - Friedrich Max Müller (2/2 19. stol)
 - teologie vs. religionistika
 - hlavní výkladové schéma: kulturní evolucionismus (H. Spencer) + darwinismus (Edward B. Tylor)

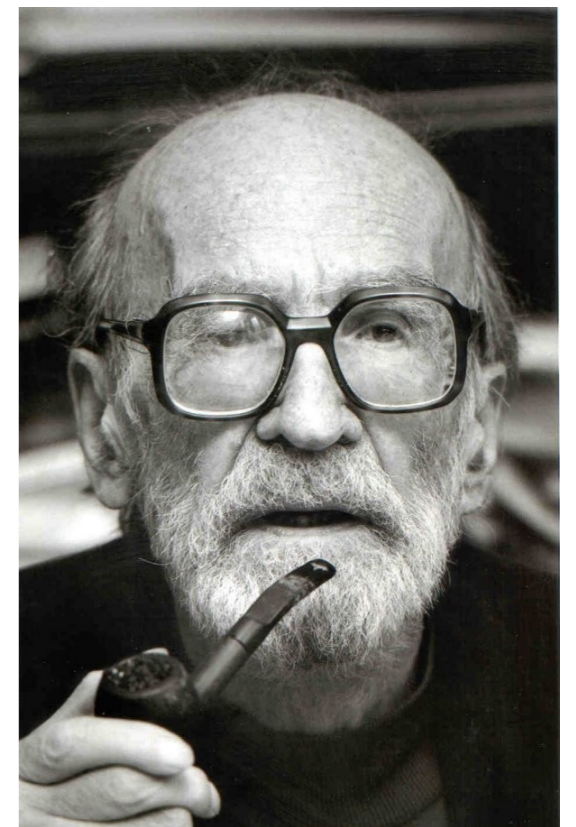
Robert Marett

- “It was Darwin’s theory of evolution that provided the basis for all scholarship and, therefore, also the newly institutionalized fields of anthropology and comparative religion were Darwin’s children” (1912)
- “the search for origins of religion was the thing that distinguished anthropology of religion from theology“ (1920)

RELIGIONISTIKA ve 20. stol.

- Kritika kulturního evolucionismu (pokrok + evropocentrismus)
- Fenomenologie náboženství (hermeneutika)
 - *sui generis*
- Postmoderní dekonstrukce
- Postkoloniální kritika vědy

MANIFEST CSR

(pozitivně)

- 1) Náboženství je přirozený jev - *metodologický agnosticismus* NE *ateismus*
- 2) Je zcela v pořádku použít metody používané k vysvětlení jiných přirozených jevů – *interdisciplinarita*
- 3) Jde o syntetickou kategorii, kterou je třeba rozbít – *redukcionismus* (oblast zkoumán/vědní oblast)
- 4) Interpretativní přístupy je třeba vyvážit explanativními
- 5) Experimentální paradigma – kombinace indukce a hypoteticko-deduktivního modelu
- 6) Je dobré začít od kognice (široké pojetí kognice)
- 7) Lidská kognice je výsledkem evoluční historie našeho druhu – *evoluční teoretizování* (evoluční psychologie – kritika standardního modelu mysli v sociálních vědách)

- 8) V centru zájmu spočívají *mechanismy* (opatrně s pojmem zákon/zákonitost) – tím se ale nevynechává/nevyklučuje/nepřebíjí intencionální svět lidských aktérů
- 9) V počátcích také „masivní modularita“ myslí

Otcové zakladatelé

- E. Thomas Lawson a Robert N. McCauley
 - Kognitivní teorie rituální činnosti – univerzální „rituální gramatika“ (inspirace N. Chomskym a jeho univerzální gramatiky)
 - *Rethinking Religion: Connecting Religion and Culture* (Cambridge: Cambridge University Press, 1990)
 - *Bringing Ritual to Mind: Psychological Foundations of Cultural Forms* (Cambridge: Cambridge University Press, 2002)
- Stewart Guthrie
 - Psychologický antropomorfismus
 - *Faces in the Clouds: A New Theory of Religion* (Oxford: Oxford University Press, 1993)
- Justin Barrett
 - HADD
 - Theological correctness
 - *Why Would Anyone Believe in God?* (Walnut Creek, CA : AltaMira Press, 2004)
- Dan Sperber
 - Naturalistický program v přístupu ke kultuře
 - Epidemiologie reprezentací
 - *Explaining Culture: A Naturalistic Approach* (Oxford: Blackwell, 1996)

Otcové zakladatelé

- Pascal Boyer
 - Univerzálně platné intuitivní ontologie (přenos)
 - Teorie minimální kontrainuitivity
 - *The Naturalness of Religious Ideas: A Cognitive Theory of Religion* (Berkeley:University of California Press, 1994)
 - *Religion Explained: The Evolutionary Origins of Religious Thought*, (New York: Basic Books 2001)
- Scott Atran
 - Intuitivní biologie
 - Mickey Mouse problem
 - *In Gods We Trust: The Evolutionary Landscape of Religion* (Oxford: Oxford University Press, 2002)
- Harvey Whitehouse
 - Dva protikladné módy náboženskosti (obrazivý vs doktrinální)
 - Aktivace odlišného typu paměti
 - „Modes of Religiosity: Towards a Cognitive Explanation of the Sociopolitical Dynamics of Religion“, *Method and Theory in the Study of Religion* 14/3–4 (2002): 293–315

Standard CSR model

- Zaostření na co nejnižší úroveň mentálních mechanismů
- Zkoumat vybrané aspekty náboženského myšlení a jednání
- Implicitně Tylorova definice náb. – „víra v duchovní bytosti“
 - Superhuman/supernatural agents; minimally-counterintuitive agents
- Vedlejší produkt evoluce

Institucionální zakotvení

- *Journal of Cognition and Culture* (2001) - Brill
- RCC – Religion, Cognition and Culture (Aarhus) - 2003
- ICC – Institute of Cognition and Culture (Belfast) – 2004
- IACSR – International Association for the Cognitive Science of Religion (2006)
- RBB – *Religion, Brain and Behavior* (2011) – Tylor & Francis
- *Journal for the Cognitive Science of Religion* (2013) - Equinox

Druhá badatelská generace

- Ještě širší pojetí kognice „rozšířená kognice“ (emoce, tělesnost, situovanost)
- Experimentální paradigma realizováno – reálná interdisciplinarita
- Kognitivní historiografie
- Výpočetní modelování

Experimentální paradigma

- Hypoteticko-deduktivní model
 - Sběr dat
 - Návrh hypotetického vysvětlení (*indukce*)
 - Dedukovat důsledky tohoto vysvětlení (*predikce*)
 - Vytvořit experiment (*zda-li nastane predikované*)

- Laboratorní experiment
- Terénní experiment

Druhá badatelská generace

- Aarhus
 - IMC - Interacting Minds Centre, MIND lab
 - Uffe Schjoedt, Jesper Soerensen, Kristoffer Nielbo
- Oxford
 - Institute of Evolutionary and Cognitive Anthropology
 - Harvey Whitehouse
- Dimitris Xygalatas
 - Field experiment
 - Experimental Anthropology (UCONN)
- Richard Sosis
 - Lidská behaviorální ekologie
- Vancouver
 - CERC
- Brno
 - LEVYNA